

Donker pimpernelblauwtje (*Maculinea nausithous*) H1061

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Het donker pimpernelblauwtje is eigenlijk helemaal niet zo blauw als de naam suggereert, het oogt meer als een bruin vlindertje. De onderkant is kaneelbruin. De vrouwtjes zijn helemaal bruin, alleen de mannetjes hebben een blauwe bestuiving aan de bovenkant van de vleugels. Net als het pimpernelblauwtje behoort het donker pimpernelblauwtje tot de mierenblauwtjes. Dit zijn vlinders van het geslacht *Maculinea* die een deel van hun leven als rups doorbrengen in mierennesten. Het pimpernelblauwtje gebruikt maar één enkele plantensoort als voedsel- en waardplant: dat is de grote pimpernel (*Sanguisorba officinalis*). Het vrouwtje zet eind juli en begin augustus meerdere eitjes tegelijk af op oudere, grote bloemknoppen. De jonge rupsen van het donker pimpernelblauwtje eten na het uitkomen drie tot vier weken van de bloempjes. In tegenstelling tot de meeste vlindersoorten wisselen deze rupsen dan van dieet waarbij ze van vegetarisch op dierlijk voedsel overgaan. De rupsjes van het donker pimpernelblauwtje laten zich op de grond vallen en wachten op een gewone steekmier (*Myrmica rubra*). Als zulk een mier een van die rupsen tegenkomt neemt hij de rups mee naar het mierennest. In het nest voedt de rups zich met mierenbroed en daar overwintert hij. In juni van het volgende jaar vindt de verpopping plaats. In Nederland vliegt het donker pimpernelblauwtje van midden juli tot midden augustus. De vlinders van deze soort zijn te vinden in wegbermen, slootranden en graslanden met veel grote pimpernel.

Relatief belang binnen Europa: groot

Het donker pimpernelblauwtje komt voor in een smalle band die van Frankrijk oostwaarts tot in Rusland en Siberië loopt. Binnen Europa is de soort vrijwel geheel beperkt tot de continentale regio. In Spanje, Roemenië en Bulgarije liggen zeer geïsoleerde en kleine restpopulaties. In Spanje komt de soort voor in een aantal geïsoleerde gebieden in de Mediterrane regio. Alleen in Nederland en het aangrenzende deel van Duitsland komt het donker pimpernelblauwtje in de Atlantische regio voor. Het donker pimpernelblauwtje geldt als kwetsbaar ('vulnerable') binnen Europa. De Nederlandse populatie bevindt zich aan de rand van het verspreidingsgebied en maakt minder dan 1% uit van de Europese populatie. Ook binnen de Europese Unie is het aandeel van de Nederlandse populatie minder dan 1%. De Nederlandse populatie is echter van groot belang voor de Atlantische regio. In het Duitse deel van deze regio zijn enkele kleine populaties bekend uit de omgeving van Krefeld (Nordrhein-Westfalen). Ook in het aangrenzende Roerdal komt de soort nog voor, zij het in bijzonder lage aantallen. Naar schatting komt 30-50% van de Atlantische populatie van het donker pimpernelblauwtje in Nederland voor. Vanwege het grote aandeel in de Atlantische regio is het relatief belang gewaardeerd als groot.

3. Bijdrage van gebieden

Huidige verspreiding en voorkomen binnen Nederland: Er zijn momenteel twee gebieden in ons land waar het donker pimpernelblauwtje zich voortplant, in de Moerputten en in het Roerdal. Daarbinnen varieert de verspreiding sterk van jaar tot jaar. In de Moerputten heeft het donker pimpernelblauwtje zich na herintroductie begin jaren negentig op de spoordijk gevestigd. Daarna verplaatste de kern van de populatie zich naar de wegbermen ten zuiden van het natuurgebied. Vooral op de Ruidigerdreef kwam midden jaren negentig een grote populatie voor met honderden vlinders. Inmiddels is de soort vrijwel verdwenen in en rond de Moerputten. In 2004 kwamen alleen nog twee kleine deelpopulaties voor. In totaal ging het voor beide deelpopulaties samen in 2004 om hooguit 15 volwassen vlinders.

Verspreidingskaart van donker pimperlblauwtje

Huidige voorkomen en Natura 2000: In het Roerdal is het donker pimperlblauwtje teruggekeerd in 2001. Daarna is de vlinder hier op een aantal plaatsen gezien, maar een vaste populatie heeft zich maar op één plek weten te handhaven. In 2004 werd het aantal vlinders daar geschat op ongeveer 45 exemplaren. De populatie bevindt zich in het Natura 2000 gebied: Roerdal. Voor het Natura 2000 gebied Maasduinen, waar het donker pimperlblauwtje nu nog niet voorkomt, is de soort opgenomen als complementair doel.

Nr.	Natura 2000 gebied	Bijdrage
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	>15%
150	Roerdal	>15%

Voorkomen donker pimperlblauwtje in Natura 2000 gebieden

4. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Rond 1950 kwam het donker pimperlblauwtje in Midden-Limburg voor in enkele tientallen populaties. De Nederlandse populatie moet toen enkele duizenden tot enkele tienduizenden vlinders groot zijn geweest. Begin jaren zeventig verdween de soort uit Nederland. Na de herintroductie in 1990 nam het aantal vlinders rond de Moerputten snel toe tot in 1995. Daarna is het aantal weer snel afgenomen tot de populatie in 2004 hooguit 15 exemplaren omvatte. De populatie die zich in 2001 in het Roerdal heeft gevestigd omvat in 2004 ongeveer 45 exemplaren. Belangrijk is de constatering dat de oppervlakte van het verspreidingsgebied in 2004 relatief groot lijkt, omdat dit zowel de Moerputten als het Roerdal omvat die op een grotere afstand van elkaar liggen. Het gebied daartussenin is echter 'leeg', daar is het donker pimperlblauwtje niet gevonden.

Recente ontwikkelingen: De laatste jaren neemt het aantal donker pimperlblauwtjes in en rond de Moerputten sterk af. De populatie die zich in 2001 in het Roerdal vestigde lijkt min of meer stabiel.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: ongunstig

Ten opzichte van de situatie rond 1950 is de landelijke verspreiding van het donker pimperlblauwtje ingekrompen, zowel wat betreft het aantal populaties als het aantal vlinders.

Beoordelingsaspect populatie: ongunstig

Vroeger, tot in 1950, waren er enkele tientallen populaties van het donker pimperlblauwtje met duizenden tot tienduizenden vlinders in ons land. De aantallen zijn fors afgenomen. In 1994 waren er nog naar schatting 800 vlinders bij de Moerputten, in 2003 en 2004 nog hooguit 10-15. Dit is populatiedynamisch gezien op de lange termijn geen levensvatbare populatie. De vestiging in het

Roerdal in 2001 is weliswaar gunstig, maar de populatie is hier nog steeds klein en uiterst kwetsbaar. Ook dit is op dit moment populatiedynamisch gezien geen duurzame populatie.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

Ruige wegbermen met grote pimpernel komen nog steeds wijd verbreid voor rond de Moerputten. De waardmier van het donker pimpernelblauwtje in Brabant, de gewone steekmier (*Myrmica rubra*), is echter flink achteruitgegaan in 2003. Deze soort heeft stabiele omstandigheden nodig en kan slecht tegen veranderingen, zoals intensief beheer of 'beheerongelukjes'. De gewone steekmier is nu zelfs verdwenen van de Ruidigerdreef, waar in 1994 nog de grootste populatie donkere pimpernelblauwtjes voorkwam. In het Roerdal zijn er aanwijzingen dat het donker pimpernelblauwtje ook de moerassteekmier als waardmier gebruikt. Samen met de gewone steekmier is deze soort talrijk in de bermen bij Posterholt en Herkenbosch in het Roerdal. Gecombineerd met een lokaal hoge dichtheid aan grote pimpernelnellen in een vrij ruige vegetatie, lijkt hier nog een redelijke oppervlakte geschikt leefgebied voor het donker pimpernelblauwtje aanwezig.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

In 1994 werd verwacht dat het donker pimpernelblauwtje zich rond de Moerputten verder zou uitbreiden. Dit is inmiddels zeker niet meer het geval. De populatie in het Roerdal is nog steeds klein en kwetsbaar.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Een gunstige staat van instandhouding van de populatie van het donker pimpernelblauwtje in ons land vereist een verspreiding met meer dan 5 populaties die ieder voor zich uit minimaal drie deelpopulaties van minimaal enkele honderden vlinders bestaan en in het totaal uit enkele duizenden tot tienduizenden vlinders (gemiddeld 5.000 vlinders). Nodig zijn wegbermen, slootranden en graslanden met veel grote pimpernel als leefgebied in minimaal enkele tientallen plekken van ongeveer 1 ha groot.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding		
Aspect	1994	2000
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst	matig ongunstig	matig ongunstig
Oordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig

5. Bronnen

- Bink, F.A. (1992) Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Figurny, E. & M. Woyciechowski (1998) Flowerhead selection for oviposition by females of the sympatric butterfly species *Maculinea teleius* and *M. nausithous* (Lepidoptera: Lycaenidae). *Entomologia Generalis* 23 (3): 215-222.
- Lhonoré, J. (1998) Biologie, écologie et répartition de quatre espèces de Lépidoptères Rhopalocères protégés (Lycaenidae, Satyridae) dans l'ouest de la France. OPIE, Guyancourt.

- Stankiewicz, A. & M. Sienesniew (2002) Host specificity of *Maculinea teleius* BGSTR and *M. nausithous* BGSTR (Lepidoptera: Lycaenidae) the new insight. *Annales Zoologici (Warszawa)* 52(3): 403-408.
- Stettmer, C., B. Binzenhoefer, P. Gros & Hartman, P. (2001) Habitatmanagement und Schutzmassnahmen für die Ameisenbläulinge *Glaucopsyche teleius* und *Glaucopsyche nausithous*. Teil 2: Habitatansprüche, Gefährdung und Pflege. *Natur und Landschaft* 76(8): 366-375.
- Swaay, C.A.M. van & Warren, M.S. (1999) Red Data book of European butterflies (Rhopalocera). *Nature & Environment*, No. 99, Council of Europe, Strasbourg.
- Swaay, C.A.M. van & Warren, M.S. (2003) Prime Butterfly Areas in Europe: Priority sites for conservation. National Reference Centre for Agriculture, Nature and Fisheries, Ede, The Netherlands.
- Swaay, C.A.M. van, Grutters, M. & Wynhoff, I. (2004) Het donker pimpernelblauwtje in het Roerdal in 2004. Rapport VS2004.037, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Thomas, J.A. (1984) The Behaviour and Habitat Requirements of *Maculinea nausithous* (the Dusky Large Blue) and *M. teleius* (the Scarce Large Blue) in France. *Biol. Conserv.* 28: 325-347.
- Thomas, J.A., G.W. Elmes, J.C. Wardlaw & M. Woyciechowski (1989) Host specificity among *Maculinea* butterflies in *Myrmica* ant nests. *Oecologia* 79: 452-457.
- Wynhoff, I. (2001) At home on foreign meadows: the reintroduction of two *Maculinea* Butterfly Species. Proefschrift LU Wageningen.
- Wynhoff, I., N. Peet & Janssen, S. (2003) Mieren en pimpernelblauwtjes bij de Moerputten 2003. Rapport VS2003.45, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Wynhoff, I., N. Peet, S. Janssen, C.A.M. van Swaay (2004) Stand van de pimpernelblauwtjes van de Moerputten 2004. Rapport VS2004.51 De Vlinderstichting, Wageningen.